

DIREKTORATET FOR
NATURFORVALTNING

Allemannsretten og reiselivsnæringen

Foto: Kim Abel, Naturarkivet.no

Reiselivet må gjerne bruke naturen

Reiselivsaktører arrangerer ofte ulike aktiviteter i naturen, men mange er usikre på hva de egentlig har lov til, og hvordan de skal gå frem. Hva må du gjøre når du guider turister i naturen? Hvordan organiserer du turer som skal gå over andres eiendom? Hva er det lov å ta betalt for?

Denne brosjyren gir alle som organiserer turer og aktiviteter i naturområder innsikt i vanlige problemstillinger rundt allemannsretten. Den forteller også hvem du kan ta kontakt med om du lurer på noe. Les, og stå bedre rustet til å arrangere naturopplevelser for dine kunder.

Allemannsretten gjelder også næringslivet

Naturen er et gode som alle bør ta del i. Allemannsretten gir oss lov til å bruke den, uansett hvem som eier grunnen. Retten gjelder for alle, både fastboende og turister. Vi kan blant annet gå tur, telte, fiske i sjøen og plukke bær og sopp.

Organisert ferdsel er en del av allemannsretten

Allemannsretten gjelder også for deg som arrangerer et opplegg for grupper, men det er viktig å vise ekstra hensyn når det blir mange deltakere og hyppige aktiviteter. Frilufsloven krever at vi viser god ferdselskultur, og som arrangør har du et ekstra ansvar for å

Foto: Kim Abel, Naturarkivet.no

følge opp dette. Det er også viktig at ferdsel, opphold eller høsting ikke går utover grunneier.

Retten til bruk gjelder utmark. Den private sonen rundt hus og hytter holder vi oss unna, men det er lov å gå over dyrket mark om vinteren når bakken er frosset eller dekket av snø.

Foto: Sigve Reiso, Naturarkivet.no

Du kan ta betalt, men ikke for å bruke naturen

Det ligger i allemannsrettens grunntanke at bruken av naturen er gratis, men som arrangør ønsker du samtidig å tjene penger på aktivitetene. Gjør deg kjent med hva du kan ta deg betalt for, og hva som er i strid med frilufsloven.

Ta betalt for produkter basert på bruk av allemannsretten

Utgangspunktet er at ingen kan ta betalt for at andre bruker sin allemannsrett. Dette gjelder både grunneiere og andre. Preparerer du for eksempel skiløyper, kan du ikke kreve betaling fra skiløpere som bruker dem. Du har imidlertid full rett til å ta betalt for aktiviteter som baserer seg på bruk av allemannsretten. Du kan altså holde skikurs, arrangere guidede turer i fjellet, eller frakte utstyr. Det er også en allemannsrett og dermed gratis å padle i utmark, men du må gjerne drive utleie av kano eller arrangere kanoturer.

Kommunen kan gi tillatelse til å ta betaling for å bruke ei badestrand eller andre frilufsområder, men kun hvis det er gjort en innsats for å sette området i stand for bruk. Betalingen skal stå i forhold til kostnaden med tiltaket, og over tid skal man ikke kunne tjene penger på dette.

Lær bort god ferdselskultur- og følg opp selv

Som operatør har du et spesielt ansvar for dine grupper. Kundene må orienteres om frilufsloven og hvordan de skal opptre under arrangementet. Operatørens guider eller reiseledere skal ha god kunnskap om allemannsretten og frilufsloven.

Enkle regler å følge

Frilufsloven gir oss rettigheter og pålegger plikter. Pliktene er stort sett allmenngyldige regler som mange har et forhold til. Utfordringen når du arrangerer aktiviteter for grupper, er å friske opp kunnskapen rundt reglene og la det bli en del av ferdselskulturen.

Kort fortalt handler det om å ikke skade naturen eller ødelegge for grunneier og andre frilufsfolk. Ikke brekk av kvister, og brenn ikke bål på bart fjell.

Lukk grunder etter dere, og la husdyr på beite gå i fred. Unngå unødig slitasje på stier, raste- og teltsteder, og sørg for å ta med søppel når dere drar!

I internasjonal sammenheng er frilufsloven unik. Det er viktig å tenke på for deg som tar i mot utenlandske turister. De trenger kunnskap om hvordan vi bruker naturen.

Foto: Kim Abel, Naturarkivet.no

Foto: Kai jensen

Unngå slitasjeskader, og vær obs på konflikter

Områder som er spesielt utsatt for slitasje skal ikke brukes til organiserte aktiviteter. Det gjelder for eksempel ridning og sykling i våt mark. Noen områder er mer sårbare for slitasje i enkelte perioder av året, og det må vi også ta hensyn til.

Unngå konflikter med andre, særlig i bymarker og andre områder der mange ferdes. Forsøk så langt som mulig å ikke legge aktiviteter til områder der mange går tur eller der barn leker.

Husk opprydding

Vær nøye med å rydde etter å ha brukt et område. Avfall tas med ut, ingenting skal ligge igjen.

Sørg for at det formelle er i orden

Ta kontakt med grunneier før du starter å bruke enkeltområder intensivt. Mange konflikter kan unngås dersom du og grunneier har gjort avtaler på forhånd. I tillegg kan du få opplysninger om det er spesielle hensyn som må tas. Undersøk om det aktuelle området er innenfor et verneområde. For å få oversikt over hvilke områder som er vernet, og hvilke restriksjoner som gjelder i hvert enkelt verneområde, bør du ta kontakt med kommunen, Statens naturoppsyn eller forvaltningsmyndigheten for verneområdet.

Foto: Tore Meirik

Lag skriftlige avtaler

Lag gjerne en skriftlig avtale. Den bør regulere hvordan skader og ulemper skal forebygges og utbedres. Vær klar over at selskapet kan komme i et erstatningsrettslig ansvar.

Husk at man ikke skal betale for eller godta restriksjoner på aktiviteter som ligger innenfor allemannsretten.

Dersom dere gjør avtale om betaling, må det gå klart frem av avtalen at godtgjørelsen ikke er knyttet til bruken av allemannsretten.

Ferdsløp som krever tillatelse

Organiserte aktiviteter krever tillatelse fra grunneier når arrangementet kan medføre nevneverdig skade eller ulempe og grunneier berøres av «sammenstimlinger» av

Foto: Bård Bredesen, Naturarkivet.no

folk i forbindelse med arrangementet. Et typisk eksempel er start og målområder ved idrettsarrangementer.

Tilrettelegging som fører til fysiske inngrep krever alltid godkjenning fra grunneier. Det gjelder alt fra skilting til hugging av trær. Selv om tiltakene gjøres for å hindre slitasje, må tillatelsen være i orden.

Sørg ellers for å skaffe andre formelle tillatelser når det kreves. For eksempel fiskekort og tillatelse til frakt med snøscooter.

Foto: Yngve Ask, Innovasjon Norge

Hvem bestemmer hva som er lov?

De partene du må forholde deg til som reiselivsoperatør er grunneiere, kommunen, Direktoratet for naturforvaltning og forvaltningsmyndigheten for de verneområdene du ferdes i.

Grensen for det tillatte går ved ulempe og skade

Når aktivitetene kan medføre skade eller ulempe, er vi utenfor allemannsretten. Det betyr at du må hente inn tillatelse fra grunneier. Grunneier har rett til å vise bort alle som overtrer allemannsretten og du kan bli anmeldt

og strafferettslig forfulgt. Samtidig er det relativt mye bruk som må aksepteres før det kan sies å være til ulempe for grunneier.

Kommunen kan regulere

Hvis det oppstår konflikter kan kommunen gripe inn. Kommunen kan regulere ferdsel med sykkel, hest og lignende i utmark. Dette kan skje når interessene til ulike brukergrupper kolliderer. Behovet for regulering kan oppstå ved bruk av sårbar mark, der det er fare for slitasje. I enkelte friluftslivområder er det nødvendig å regulere for å opprettholde ro og orden, eller for å ta vare på dyre- og plantelivet.

Kommunen kan gjennomføre forskjellige tiltak i utmark: merke og varde ruter og stier, bygge klopper, bruer og iverksette andre mindre tiltak. Med noen begrensninger kan kommunen gi en slik tillatelse til friluftslivsorganisasjoner. Direktoratet for naturforvaltning gir tillatelse når tiltaket går over kommunegrenser.

Kort om allemannsretten

Allemannsretten gjelder i utmark. Der kan du:

- ferdes fritt til fots og på ski
- raste og overnatte
- ri eller sykle på stier og veier i utmark, fritt i fjellet (egne regler for ferdsel på vei eller opparbeidet sti i innmark som fører til utmark)
- bade, padle, ro og bruke seilbåt

Foto: Bård Bredesen, Naturarkivet.no

Foto: Marie Lier

- plukke bær, sopp og blomster (spesielle regler for private muldebærland i Nordland, Troms og Finnmark)
- fiske fritt etter saltvannsfisk

Jakt er en grunneierrett, og det samme er fiske i ferskvann. Barn under 16 år kan likevel fiske gratis mellom 1. januar og 20. august i vassdrag hvor det ikke finnes laks, sjørret eller sjørøye. Alle har lov til å fiske i sjøen.

Dette er innmark

Innmark er all dyrket jord: åker, eng, kulturbeite, og

Foto: www.contrastadventure.no

mindre arealer som ligger mellom, eller i tilknytning til, dyrket mark. I tillegg er det hager, gårdsplasser, hustomter og industriareal. På visse typer innmark som åker og eng kan du likevel ferdes på frossen eller snødekt mark i tidsrommet 15. oktober til 30. april. Vær oppmerksom på at innmark ikke må være inngjerdet.

Dette er utmark

Utmark er areal som ikke er nevnt under innmark. Små udyrkede områder innimellom dyrket mark regnes ikke som utmark.

Mer informasjon

Direktoratet for naturforvaltnings nettsted www.dirnat.no. Brosjyrene «Allemannsretten» og «Reiseliv og hensyn til dyrelivet» kan leses og bestilles på www.dirnat.no/publikasjoner.

Direktoratet for naturforvaltning er det sentrale utøvende og rådgivende forvaltningsorganet innenfor bevaring av biologisk mangfold, friluftsliv og bruk av naturressurser. Direktoratet for naturforvaltning er administrativt underlagt miljøverndepartementet.

Foto: Marie Lier

KONTAKTINFO

Direktoratet for naturforvaltning: e-post:postmottak@dirnat.no, www.dirnat.no, tlf.: 73 58 05 00

Direktoratet for naturforvaltning har sentrale, nasjonale oppgaver og ansvar i arbeidet med å forvalte norsk natur. Det innebærer å bevare naturmangfoldet og legge til rette for friluftsliv og bruk av naturens ressurser.

Direktoratet for naturforvaltning er en rådgivende og utøvende etat, underlagt Miljøverndepartementet. Vi har myndighet til å forvalte naturressurser, gjennom ulike lover og forskrifter som Stortinget har vedtatt.

Ut over lovbestemte oppgaver har vi også ansvar for å identifisere, forebygge og løse miljøproblemer. Direktoratet for naturforvaltning samarbeider med andre myndigheter og gir råd og informasjon til befolkningen.

